

TURISTIČKO VREDNOVANJE KULTURNE BAŠTINE BRODSKO- POSAVSKE ŽUPANIJE

Sarić, Marina

Undergraduate thesis / Završni rad

2021

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Karlovac University of Applied Sciences / Veleučilište u Karlovcu**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:128:179562>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-02-22**

VELEUČILIŠTE U KARLOVCU
Karlovac University of Applied Sciences

Repository / Repozitorij:

[Repository of Karlovac University of Applied Sciences - Institutional Repository](#)

zir.nsk.hr

DIGITALNI AKADEMSKI ARHIVI I REPOZITORIJ

VELEUČILIŠTE U KARLOVCU
POSLOVNI ODJEL
STRUČNI STUDIJ UGOSTITELJSTVA

Marina Sarić

**TURISTIČKO VREDNOVANJE KULTURNE
BAŠTINE BRODSKO-POSAVSKE ŽUPANIJE**

ZAVRŠNI RAD

Karlovac, 2021.

Veleučilište u Karlovcu

Poslovni odjel

Stručni studij ugostiteljstva

Marina Sarić

**TURISTIČKO VREDNOVANJE KULTURNE
BAŠTINE BRODSKO-POSAVSKE ŽUPANIJE**

**Tourist valorisation of cultural heritage of the
Brodsko-posavska county**

ZAVRŠNI RAD

Kolegij: Turističko vrednovanje kulturne baštine

Mentor: dr. sc. Silvija Vitner-Marković, prof. v.š.

Matični broj studenta: 0618617115

Karlovac, 2021.

ZAHVALA

Zahvaljujem se mentorici dr. sc. Silviji Vitner-Marković za svo preneseno znanje tijekom cjelokupnog školovanja te savjetima i smjernicama prilikom izrade rada.

Također, zahvaljujem obitelji, prijateljima i kolegama na podršci tijekom školovanja.

SAŽETAK

U ovome radu analizira se turistička vrijednost kulturne baštine na prostoru Brodsko-posavske županije. Prisutan je teorijski i praktični istraživački problem u radu koji uključuje inventarizaciju atrakcijaspomenute županije, kratki osvrt na kulturu života i rada stanovništva Slavonije, analizu turističkog prometa te turističku valorizaciju kulturne baštine Brodsko-posavske županije.

Turistička valorizacija podrazumijeva procjenu vrijednosti turističkih resursa, snagu privlačnosti fenomena, pristupačnost turistima te razvoj turističkih sadržaja. U radu je stoga analizirana snaga privlačnosti prema kriteriju razvoja turističkih sadržaja i prilagodbe potrebama turista. Inventarizacija atrakcija obuhvaćala je prirodne i antropogene resurse na području gradova Slavonskog Broda i Nove Gradiške te okolnim mjestima na području županije te pregled kulturne baštine prema povijesnim razdobljima kroz stoljeća. U radu se osim materijalne analizira nematerijalna kulturna baština koja proizlazi iz kulture života i rada te običaje koji se vrjednuju na području županije.

Ključne riječi: kulturna baština, kulturni turizam, turistička valorizacija, Brodsko-posavska županija

SUMMARY

This paper analyzes the tourist value of cultural heritage in the Brodsko-posavska county. There is a theoretical and practical research problem present in the paper which includes an inventory of attractions of the aforementioned county, a brief overview of the culture of life and work of the Slavonian people, analysis of tourist traffic and tourist valorisation of cultural heritage of Brodsko-posavska county.

Tourist valorization implies the assessment of the value of tourist resources, the strength of the attractiveness of the phenomenon, accessibility to tourists and the development of tourist facilities. The paper therefore analyzes the strength of attraction according to the criteria of development of tourist facilities and adaptation to the needs of tourists. The inventory of attractions included natural and anthropogenic resources in the towns of Slavonski Brod and Nova Gradiška and surrounding places in the county, as well as an overview of cultural heritage according to historical periods through the centuries. In addition to the tangible, the paper analyzes the intangible cultural heritage that arises from the culture of life and work and the customs that are valued in the county.

Key words: cultural heritage, cultural tourism, tourism valorisation, Brodsko-posavska county

SADRŽAJ

1. UVOD	1
1.1. Predmet i cilj rada.....	1
1.2. Izvori podataka i metode prikupljanja.....	1
1.3. Struktura rada	1
2. TURISTIČKA VALORIZACIJA RESURSA	2
2.2. Resursi u turizmu.....	2
2.1.1. Turističke atrakcije.....	5
2.2. Korištenje prostorom u turizmu i njegova zaštita.....	7
3. KULTURNI TURIZAM	9
3.1. Definicije kulturnog turizma	9
3.2. Kulturni turisti	10
4. KULTURNA BAŠTINA	12
4.1. Međunarodne organizacije u kulturnom turizmu	14
4.1.2. Hrvatska kulturno povijesna baština pod zaštitom UNESCO-a	15
4.2. Turistička valorizacija kulturne baštine.....	17
5. BRODSKO-POSAVSKA ŽUPANIJA	21
5.1. Povijest Brodsko-posavske županije	22
5.1.1. Prapovijest.....	22
5.1.2. Rimska Marsonija.....	22
5.1.3. Brodsko Posavlje kroz stoljeća.....	23
6. KULTURNO TURISTIČKE ATRAKCIJE BRODSKO-POSAVSKE ŽUPANIJE	25
6.1. Spomenici i ustanove u Slavonskom Brodu.....	25
6.1.1. Tvrđava Brod.....	25
6.1.2. Franjevački samostan i crkva Presvetog Trojstva	26
6.1.3. Kuća Brlić	27
6.1.4. Spomen-dom Dragutina Tadijanovića.....	28
6.1.5. Muzej Brodskog Posavlja.....	28
6.2. Spomenici i ustanove u okolici Broda.....	29
6.2.1. Dvorac Cernik	29
6.2.2. Muzej grada Nove Gradiške	29
6.2.3. Ostale turističke cjeline	29
7. KULTURA ŽIVOTA I RADA STANOVNIKA SLAVONIJE	30

7.1. Manifestacije	32
8. TURIZAM BRODSKO-POSAVSKE ŽUPANIJE	34
8.1. Turistički pokazatelji.....	34
9. SWOT ANALIZA BRODSKO POSAVSKE ŽUPANIJE	37
10. TURISTIČKA VALORIZACIJA KULTURNE BAŠTINE BRODSKO-POSAVSKE ŽUPANIJE	39
11. ZAKLJUČAK.....	42
POPIS LITERATURE.....	43
POPIS ILUSTRACIJA	45

1. UVOD

1.1. Predmet i cilj rada

Predmet ovog rada je turističko vrednovanje kulturne baštine Brodsko-posavske županije. Cilj rada je analizirati vrednovanje kulturne baštine Brodsko-posavske županije u kontekstu analiza stanja i perspektiva budućeg razvoja.

1.2. Izvori podataka i metode prikupljanja

Kao izvor podataka poslužile su stručne knjige iz područja turizma s naglaskom na turističko vrednovanje resursa te izvori s interneta. Pri izradi rada korištena je metoda istraživanja za stolom. Od znanstvenih metoda korištene su metoda deskripcije, metoda komparacije, metoda kompilacije, metoda analize te metoda sinteze.

1.3. Struktura rada

Završni rad sastoji se od jedanaest poglavlja zajedno sa uvodnim dijelom te zaključkom. U prvom dijelu definiran je predmet i cilj rada, izvori podataka i metode prikupljanja te struktura rada. U drugom dijelu definira se turistička valorizacija, resursi, atrakcije te se osvrće na korištenje prostorom u turizmu. U sljedećem dijelu govori se o kulturnom turizmu, pojmovno se određuje kulturni turizam i kulturni turist. U četvrtom, petom i šestom poglavlju predstavlja se Brodsko-posavska županija, opći podaci i njezina povijest te kulturno turističke atrakcije uključujući spomenike i manifestacije. Deveto i deseto poglavlje u radu prikazuju turističke pokazatelje u županiji, noćenja i dolaske turista te smještajne objekte i SWOT analizu. U zadnjem poglavlju prikazani su problemi i potrebe za turističko valoriziranje kulturnih resursa u Brodsko-posavskoj županiji te su navedeni resursi koji imaju najveću privlačnu snagu.

Rad završava zaključkom, popisom literature te popisom tablica i ilustracija.

2. TURISTIČKA VALORIZACIJA RESURSA

Turistička valorizacija predstavlja proces količinskog i kvalitativnog ocjenjivanja prirodnih i antropogenih vrijednosti nekog područja od značaja za turistički razvoj tog područja.¹ Pod prirodnim i antropogenim vrijednostima podrazumijevamo dakle sve resurse određenog područja koji imaju potencijal za razvoj u turističke svrhe.

2.2. Resursi u turizmu

Kada se definiraju turistički resursi dolazi do zabune kada se broje same turističke atrakcije kao turistički resursi jer svaki turistički resurs ne mora biti turistička atrakcija, ali sve su turističke atrakcije ujedno i turistički resursi. Turistički resursi su prirodna ili antropogena dobra koja se mogu valorizirati, a dio su geografskog područja i njihovo resursno bogatstvo je prednost u gospodarskom razvoju. Da bi se ti resursi uspješno valorizirali moraju imati visoki stupanj privlačnosti kako bi se privukao određeni segment turističke potražnje. Turistička ponuda zemlje se mora temeljiti upravo na atraktivnim svojstvima resursa kojima raspolaže. Turističke resurse dijelimo na prirodne i antropogene. Prirodni mogu biti hidrografski, geomorfološki, biogeografski, pejzažni i klimatski, a antropogeni su manifestacijski, umjetnički, kulturno-povijesni, etnosocijalni i ambijentalni. Osim ove temeljne podjele, turističke resurse dijelimo još i na izravne i neizravne turističke resurse.

Tablica 1 Strukturiranje turističke resursne osnove

A. TEMELJNI TURISTIČKI RESURSI (TURISTIČKA ATRAKCIJSKA OSNOVA)
1. Potencijalne i realne turističke atrakcije destinacije - smatraju se najvažnijim činiteljem turističke ponude i posvećuje im se osobita pozornost pri planiranju i stvaranju razvoja turističkog proizvoda jer upravo zbog njih turisti dolaze u destinaciju
B. OSTALI IZRAVNI TURISTIČKI RESURSI

¹Galičić, V., Leksikon ugostiteljstva i turizma, Fakultet za menadžment u turizmu i ugostiteljstvu, Opatija, 2014., str. 973.

1. Turističko-ugostiteljski objekti
 - grupa sadržaja koji se odnose na usluge smještaja, jela i pića (hoteli, moteli, turistička naselja i sl.
2. Prateći turistički sadržaji
 - sadržaji koji prate smještajne objekte, a ne smatraju se turističkom atrakcijom npr. sportsko-rekreacijski sadržaji, zabavni sadržaji i sl.
3. Turistički kadrovi
 - turistička radna snaga
4. Turističke zone (mjesto komercijalnog turizma)
 - područja koja su u planu namjene površina prostornih ili urbanističkih planova određena za turističku namjenu
5. Turistička mjesta
 - proglašavaju se takvima na osnovi zakona te su tada razvrstavana na osnovi kvalitativnih kriterija
6. Turističke destinacije
 - turističko mjesto sa turističkim funkcionalnim područjem; svako područje organizirano kao turistička destinacija i koje razvija destinacijski menadžment ima prednost za razvoj turizma
7. Turističke agencije
 - receptivne turističke agencije plasiraju turističke ponude na tržište, osiguravaju turističke vodiče u destinaciji te se bave pružanjem informacija turistima
8. Turistička organiziranost (turističke zajednice i sl.)
 - podrazumijeva postojanje turističke zajednice određene destinacije jer upravo taj sustav povezuje i brine o interesima turističkih subjekata
9. Turističke informacije i promidžbeni materijali
 - suveniri, letci, vodiči, razglednice i sl.
10. Sustav turističkog informiranja

- predstavljanje turističke destinacije na sajmovima te pružanje informacija putem Interneta i informiranje na terenu putem „smeđih ploča“ u sustavu prometnih znakova

11. Turistička educiranost i lokalnog stanovništva

- jedan je od ključnih uvjeta da bi se mogao primijeniti atribut turistički jer se time smanjuje mogućnost dolaska do konfliktnih situacija

12. Turistička atraktivnost susjednih destinacija

C. **NEIZRAVNI TURISTIČKI RESURSI** nastali su djelovanjem domicila koji su razvijali svoje mjesto te imaju veće šanse za razvoj turizma

1. Očuvani okoliš

- najbitnija je stavka za razvoj ruralnog turizma, a potvrdu o očuvanosti okoliša traži i „reformirani masovni turizam“

2. Geoprometni položaj

- određuje se u odnosu prema emitivnom turističkom području iz kojeg se očekuje dolazak turista; brojne hrvatske destinacije su zbog svog geoprometnog položaja u odnosu na europska emitivna područja pogodna za posjet osobnim automobilom

3. Prometna povezanost

- podrazumijeva izgrađenost prometne infrastrukture, ali i kvalitetu prometnih linija jer dobra povezanost pridonosi valorizaciji geoprometnog položaja turističkog mjesta

4. Komunalna infrastruktura i objekti društvenog standarda

- destinacije sa razvijenom komunalnom infrastrukturom i objektima društvenog standarda imaju prednost za razvoj turizma naspram područja gdje je infrastruktura slabije razvijena; tu podrazumijevamo vodoopskrbu, elektroopskrbu, prometnice i sl., te trgovine, ambulante, ljekarne, pošte, banke i sl.

5. Kvaliteta prostorne organizacije

- turističkog mjesta ili destinacije čini sigurna, logična i udobna povezanost bitnih dijelova i funkcija raznim mogućnostima kretanja, a pridonosi razvoju turizma
- 6. Oblikovanje objekata, vanjskih uređaja i zelenih površina
 - stvara određenu prepoznatljivost destinacije i mjesta sa pozitivnim identitetom su pogodnija za razvoj turizma
- 7. Mirnodopsko stanje i politička stabilnost
- 8. Ostali resursi

Izvor: Kušen, E., Turistička atrakcijska osnova, Institut za turizam, Zagreb, 2008., str. 17

2.1.1. Turističke atrakcije

Činitelje turističke ponude možemo podijeliti u tri skupine:

- atraktivni činitelji ponude (turističke atrakcije destinacije)
- komunikativni činitelji ponude (neizravni turistički resurs – prometna povezanost odnosno pristup destinaciji)
- receptivni činitelji ponude (izravni resursi – smještaj i prehrana)

Atraktivne činitelje nije moguće nadomjestiti jer upravo zbog njih turisti dolaze u turističku destinaciju i to je razlog zbog kojeg se turizam može razviti samo u područjima koja posjeduju potencijalne ili realne turističke atrakcije.

Tablica 2 Vrste turističkih atrakcija

1. PRIRODNE ATRAKCIJE	2. KULTURNO-POVIJESNE ATRAKCIJE	3. ATRAKTIVNA TURISTIČKA SUPRASTRUKTURA
1.1. Geološke značajke <ul style="list-style-type: none"> • spilje • planine • nizine 	2.2. Kulturno-povijesna baština <ul style="list-style-type: none"> • spomenici kulture • arheološka nalazišta 	3.1. Sportsko-rekreacijski objekti <ul style="list-style-type: none"> - sportski događaji - sportsko-rekreacijski tereni i igrališta

<ul style="list-style-type: none"> • pustinje • otoci • stijene • vidikovci • kanjoni/klanci • paleontološki lokaliteti 	<ul style="list-style-type: none"> • zaštićene urbane cjeline • stari gradovi • dvorci • crkve 	<ul style="list-style-type: none"> - skijališta - planinarski domovi
<p>1.2.Klima</p> <ul style="list-style-type: none"> • mediteranska klima • planinska klima 	<p>2.3. Kulturne i vjerske ustanove</p> <ul style="list-style-type: none"> • muzeji • kazališta • hodočasnička središta 	<p>3.2.Lječilišni objekti i ustanove</p> <ul style="list-style-type: none"> - toplice
<p>1.3.Voda</p> <ul style="list-style-type: none"> • more • rijeke • jezera • vodopadi • morska obala • plaže • kupališta 	<p>2.4. Manifestacije</p> <ul style="list-style-type: none"> • festivali • predstave 	<p>3.3. Atrakcije zbog atrakcija</p> <ul style="list-style-type: none"> - casino
<p>1.4.Biljni svijet</p> <ul style="list-style-type: none"> • šume • botanički vrtovi 	<p>2.5. Znameniti ljudi i događaji</p>	
<p>1.5.Životinjski svijet</p> <ul style="list-style-type: none"> • divljač • zoološki vrtovi • lovišta • ribolovna područja 	<p>2.6. Kultura života i rada</p> <ul style="list-style-type: none"> • gastronomija • način života lokalnog stanovništva • etničnost • folklor i tradicija 	

Izvor: Kušen, E., Turistička atrakcijska osnova, Institut za turizam, Zagreb, 2008., str. 27

Pri identifikaciji turističkih atrakcija prikupljaju se podaci o samoj atrakciji, a to može biti nesustavno i tek poslije postati osmišljeno istraživanje atrakcije. Vrednovanje atrakcija predstavlja procjenu njihovog turističkog kapaciteta, kvalitete i značajki.

2.2. Korištenje prostorom u turizmu i njegova zaštita

Prostor je temeljni resurs u kojem djeluje turizam, jer dijelovi prostora svojom turističkom privlačnošću potiču stanovništvo iz drugih krajeva da ih posjete. Turizam zapravo devastira prostor izgradnjom prihvatnih kapaciteta i dolaskom turista zbog čega se javila potreba za zaštitom prostora i planiranjem razvoja čime dolazimo do pojma održivog razvoja. Održivi razvoj je onaj koji ne dovodi do propadanja i iscrpljivanja resursa što razvoj čine mogućim.² Održivi razvoj ovisi o postupanju s turističkim atrakcijama koje su temeljni turistički resurs, što znači da se one moraju koristiti tako da se ne ugrožavaju niti iscrpljuju.

Prema Svjetskoj turističkoj organizaciji (UNWTO) održivi turizam je turizam koji uzima u obzir sadašnje i buduće ekonomske i socijalne utjecaje, te utjecaje na okoliš, pri tome obraćajući pozornost na potrebe posjetitelja, industrije, okoliša i lokalnih zajednica. Kao takav, održivi turizam bi trebao:

1. optimalno iskorištavati resurse okoliša koji su ključni u razvoju turizma, pri tome održavajući esencijalne ekološke procese, prirodne resurse i bioraznolikost
2. poštivati sociokulturnu autentičnost lokalnih zajednica, čuvati izgrađenu živuću baštinu i tradicionalne vrijednosti te doprinositi interkulturalnom razumijevanju i toleranciji
3. osigurati održive dugoročne ekonomske procese, pružajući socioekonomske beneficije svim pravilno raspoređenim dionicima,

²Kušen, E., Turistička atrakcijska osnova, Institut za turizam, Zagreb, 2008., str 182.

uključujući stabilno zaposlenje i prilike za zaradu i socijalne usluge svim zajednicama te doprinos smanjenju siromaštva.³

Turizam nije jedini korisnik prostora, ali je najviše zainteresiran za zaštitu prostora kao trajnog resursa u turizmu.⁴

Osim negativnih učinaka, turizam djeluje i pozitivno na prostor.⁵

- turizam čuva kvalitetu prostora – upravo zbog vlastitih potreba da ne ugrožava svoj temeljni resurs kojim privlači turiste i zato su konstantna ulaganja u zaštitu i obnovu resursa
- turizam stvara vlastiti prostor - čini prostor dostupnijim jer gradi prometnice i ostale infrastrukturne objekte, a intervencije prirodnih resursa provodi u skladu sa zakonima prirode
- turizam valorizira prostor – turizam postaje generator ekonomskih vrijednosti i provodi dugoročnu zaštitu prostora

Turistički resursi štite se na razne načine, a osim prirodnih zaštićuju se i društveni resursi. Jedan od načina zaštite ćemo spominjati dalje u radu, a to je uvrštavanjem na UNESCO-vu listu zaštićenih kulturno-povijesnih objekata, umjetničkih ostvarenja i intelektualnih vrijednosti te lista nematerijalne kulturne baštine.

³UN Environment Document Repository Home, <https://wedocs.unep.org/handle/20.500.11822/8741>, (09.01.2021.)

⁴ Bartoluci, M., Upravljanje razvojem turizma i poduzetništva, Školska knjiga, Zagreb, 2013., str. 64.

⁵ Bartoluci, M., Upravljanje razvojem turizma i poduzetništva, Školska knjiga, Zagreb, 2013., str. 65.

3. KULTURNI TURIZAM

Turizam za mnoge označava pojam dokolice odnosno iskorištavanja slobodnog vremena putovanjem, rekreacijom i sl., dok za druge osobe, specifično one koji rade u turizmu to znači zarada, rad itd. Pri tome isti ističu potrebu turizma za povećanje zaposlenosti, platne bilance, razvoj nerazvijenih krajeva i slično, dok drugi ističu utjecaj turizma na osobno zdravlje sudionika, kulturno uzdizanje itd. Ono što im je zajedničko je da potvrđuju tezu da je turizam heterogena i kompleksna pojava zbog čega postoje brojne definicije turizma. WTO (World Tourism Organization) turizam definira na sljedeći način: Turizam obuhvaća sve aktivnosti osoba na putovanju i prilikom boravka u mjestima izvan njihova uobičajenog prebivališta u razdoblju ne duljem od jedne godine, a u svrhu odmora, poslovnih i ostalih razloga. Razvojem turizma u suvremeno doba došlo je do pojave posebnih oblika turizma kao što su sportski, zdravstveni, ruralni, vjerski, kulturni i drugi.

3.1. Definicije kulturnog turizma

Da bi definirali kulturni turizam, moramo se dotaknuti pojma kulture čijim definiranjem su se bavili mnogi. Bitno je promatrati kulturu kao proces jer je kao i turizam ona dinamična pojava i kontinuirano se mijenja.

Kultura se odnosi na skup vrijednosti, vjerovanja, ponašanja, simbola i oblika naučenog ponašanja lokalne zajednice. Promatra se i kao „način života“ koji društvo dijeli, a koji se prenosi s generacije na generaciju i za koji se smatra da je tipičan za određenu društvenu skupinu. Ona pokriva mnogo aspekata životne zajednice, kako prošlih tako i sadašnjih.⁶ Ova definicija je sveobuhvatna jer ističe važnost tradicije i baštine te suvremene kulture i načina života. Kultura se stvara povezivanjem brojnih različitih kultura sa raznih područja, a to je rezultat povijesnih događaja i interakcija različitih naroda. Takvu interakciju danas predstavlja turizam jer se upravo u turizmu miješaju kulture i ljudi.

Pri kulturološkoj razmjeni turist je najčešće u prednosti jer u destinacijama koje posjećuje posjeduje slobodu da putuje i slobodno vrijeme. Procesi kulturne razmjene postoje otkada postoji i kultura. Svaka svjetska kultura oblikovala se u procesu davanja i uzimanja. Ona je

⁶ Jelinčić, D. A., Abeceda kulturnog turizma, Meandarmedia, Zagreb, 2009., str. 26.

dinamični uzorak koji bi, kada bi se pokušao prisiliti u statičan uzorak, prestao biti izvor inspiracije.⁷

Kulturni turizam u suštini označava kretanje ljudi izvan mjesta stalnog boravka radi posjeta kulturnim atrakcijama i zadovoljenja svojih kulturnih potreba. Njegova zadaća je upoznavanje kulturnog turista sa onime što čini destinaciju jedinstvenom.

Kulturni turizam jedan je od posebnih oblika turizma koji ovoj gospodarskoj grani nudi dugoročnu konkurentnu prednost. Turizam i kultura se prožimaju, a osmišljavanjem kulturno-turističkog proizvoda obogaćuje se osnovni proizvod, odnosno imidž odredišta, povećava potrošnja, duljina boravka turista i zadovoljstvo njihovim boravkom, iz čega slijedi ponovni posjet, stimulira se lokalna, odnosno regionalna potražnja i otvaraju se mogućnosti razvoja novih tržišnih segmenata. Od turizma kultura dobiva dodatni izvor prihoda, proširuju se tržišta i stvaraju novi segmenti posjetitelja, potiče se profesionalno upravljanje kulturnim dobrima i njihov marketing, omogućuje se bolja kontrola nad korištenjem kulturnih potencijala, a među lokalnim stanovništvom stvara se bolji imidž kulture.⁸

3.2. Kulturni turisti

Potražnja za kulturnim turizmom raste usporedo s promjenama u socijalnoj demografiji te promjenama životnog stila, porastom broja starijeg stanovništva i većim stupnjem obrazovanja. Dakle kulturni turist je obrazovan i više zarađuje pa samim time više troši na turističkim putovanjima. Turist može posjetiti destinaciju iz brojnih razloga i tek usputno sudjelovati u kulturnom životu destinacije te tako ispuniti funkciju kulturnog turista. Prema tome razlikujemo tri stupnja motivacije kulturnog turista:⁹

- primarna
- slučajna
- usputna.

⁷ UNESCO Digital Library, <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000108539>, (15.01.2021.)

⁸ AnthroSerbia,

<http://www.anthroserbia.org/Content/PDF/Articles/f384947fde3141749626c98490b3475a.pdf>, (02.02.2021.)

⁹ Jelinčić, D. A., Abeceda kulturnog turizma, Meandarmedia, Zagreb, 2009., str. 30.

Primarna motivacija se javlja kod turista koji su u posjetu nekoj destinaciji isključivo s ciljem da bi zadovoljili svoje kulturne potrebe. Pri tome se najčešće radi o posjetu glazbenim festivalima, izložbama, kazališnim predstavama i slično. Usputna motivacija podrazumijeva trenutak kada turist ima neku drugu primarnu potrebu zbog koje posjećuje destinaciju. U tom slučaju turist boravi u destinaciji radi odmora, posla i drugih razloga, pri čemu posjećuje kulturno događanje. Slučajna motivacija javlja se kada turist nema namjeru sudjelovati u kulturnim događajima, ali za vrijeme svog boravka u destinaciji ipak dolazi u kontakt sa domicilom i upoznaje kulturu.

Osim spomenute tipologije kulturnog turista, bitna je još jedna podjela koja je doprinijela izradi Strategije razvoja kulturnog turizma u Hrvatskoj prema kojoj razlikujemo:¹⁰

- Turista usputne ili slučajne kulturne motivacije odnosno turista privučenog kulturom. Takav turist je u destinaciju došao zbog razloga nevezanih za kulturu, ali je svejedno u doticaju s njom tako što usput posjećuje kulturnu atrakciju.
- *Must see* turista. To je turist koji je inspiriran kulturom i njegova motivacija je izrazito kulturna, ali posjećuje velike kulturne događaje koji su tad u trendu. Njegova motivacija nije zasnovana na dubljim interesima i ne predstavlja stalno tržište.
- Pravoga kulturnog turista odnosno onoga koji je motiviran kulturom i njegova je motivacija za putovanje kultura. Takav turist sudjeluje u kulturnim događajima i posjećuje kulturne atrakcije te destinaciju bira ovisno o vlastitim interesima.

Ta je tipologija turista zanimljiva i za hrvatsko kulturno-turističko planiranje. Budući da Hrvatska već posjeduje određeno turističko tržište, zasigurno može računati na turiste koji su privučeni i inspirirani kulturom. Dugoročno planiranje svakako treba uključiti i specijalizirano kulturno-turističko tržište, odnosno turiste koji su motivirani kulturom.¹¹

¹⁰ Jelinčić, D. A., *Abeceda kulturnog turizma*, Meandarmedia, Zagreb, 2009., str. 49.

¹¹ Jelinčić, D. A., *Abeceda kulturnog turizma*, Meandarmedia, Zagreb, 2009., str. 49.

4. KULTURNA BAŠTINA

Pojam kulturne baštine vezan je uz kulturni turizam kao jedan od temeljnih resursa za njegov razvoj. Prema Konvenciji za zaštitu svjetske kulturne i prirodne baštine 1972. definicija baštine glasi: Kulturna baština odnosi se na spomenike, skupine građevina i lokaliteta koji imaju povijesnu, estetsku, arheološku, znanstvenu, etnološku ili antropološku vrijednosti. Pod kulturnom baštinom prema Konvenciji smatraju se sljedeći elementi:

- spomenici: arhitektonska djela, monumentalne skulpture i slike, elementi ili strukture arheološke prirode, natpisi, spiljska nalazišta te kombinacija značajki od izvanredne povijesne, umjetničke ili znanstvene važnosti
- skupine građevina: skupine odvojenih ili povezanih zgrada koje zbog arhitekture, homogenosti ili smještenosti imaju izvanredan značaj sa stajališta povijesti, umjetnosti ili znanosti
- lokaliteti: čovjekova djela ili kombinirana djela prirode i čovjeka te područja uključujući arheološka nalazišta koja imaju izvanredan značaj sa stajališta povijesti, umjetnosti ili znanosti.

Ta definicija ograničena je samo na materijalan aspekt kulture pa stoga Konvencija definira i prirodnu baštinu kao takvu koja prije svega označava praksu, ekspresiju i prezentaciju te znanja i vještine zajednice i pojedinaca. Tu spadaju: ¹²

- prirodne značajke koje se sastoje od fizičkih i bioloških formacija ili skupina takvih formacija koje imaju izvanrednu univerzalnu vrijednost sa estetskog ili znanstvenog gledišta
- geološke i fiziografske formacije i precizno ocrtana područja koja tvore stanište ugroženih vrsta životinja i biljaka od izvanredne vrijednosti sa znanstvenog ili stajališta očuvanja
- prirodna nalazišta ili precizno ocrtana prirodna područja od izvanredne univerzalne važnosti sa stajališta znanosti, očuvanja ili prirodne ljepote

¹² Konvencija o zaštiti svjetske kulturne i prirodne baštine, UNESCO.org, http://portal.unesco.org/en/ev.php-URL_ID=13055&URL_DO=DO_TOPIC&URL_SECTION=201.html, (05.01.2021.)

Kulturna baština stvara se prenošenjem sa generacije na generaciju te predstavlja identitet naroda i skupina.

Nematerijalna kulturna baština, koja se još naziva i „živućom kulturnom baštinom“, a odnosi se na tradicije određenih zajednica, jezike, usmenu tradiciju, tradicijske obrte, folklorno stvaralaštvo.

Materijalna baština dijeli se još i na pokretnu i nepokretnu.

Nepokretno kulturno dobro može biti:

- grad, selo, naselje ili njegov dio,
- građevina ili njezini dijelovi, te građevina s okolišem,
- elementi povijesne opreme naselja,
- područje, mjesto, spomenik i obilježje u svezi s povijesnim događajima i osobama,
- arheološko nalazište i arheološka zona, uključujući i podvodna nalazišta i zone,
- područje i mjesto s etnološkim i toponimskim sadržajima,
- krajolik ili njegov dio koji sadrži povijesno karakteristične strukture, koje svjedoče o čovjekovoj nazočnosti u prostoru,
- vrtovi, perivoji i parkovi,
- tehnički objekt s uređajima i drugi slični objekti. ¹³

U pokretna kulturna dobra spadaju:¹⁴

- uporabni predmeti (poput odjeće, namještaja, oružja i sl.)
- prijevozna sredstva
- crkveni predmeti
- tiskovine
- filmovi
- arhivska građa

¹³ Ministarstvo kulture i medija, <https://min-kulture.gov.hr/izdvojeno/kulturna-bastina/vrste-kulturne-bastine/nepokretna-kulturna-bastina/369> (14.11.2020.)

¹⁴ Zakon o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara, zakon.hr., <https://www.zakon.hr/z/340/Zakon-o-za%C5%A1titi-i-o%C4%8Duvanju-kulturnih-dobara> (14.11.2020.)

Nematerijalno kulturno dobro mogu biti razni oblici i pojave duhovnog stvaralaštva što se prenose predajom ili na drugi način, a osobito:

- jezik, dijalekti, govori i toponimika, te usmena književnost svih vrsta,
- folklorno stvaralaštvo u području glazbe, plesa, predaje, igara, obreda, običaja
- tradicijska umijeća i obrti.¹⁵

4.1. Međunarodne organizacije u kulturnom turizmu

Međunarodne organizacije u kulturnom turizmu imaju veliki značaj za njegov razvoj. One su se u početku počele baviti kulturnim turizmom samo teorijski u smislu očuvanja baštine, a kasnije njihov rad počinje utjecati na obrazovanje turista te su se počeli stvarati konkretni programi namijenjeni kulturnim turistima. Time se nastoji širiti svijest o potrebi za očuvanjem kulturne baštine te promicati razvoj kulturnog turizma.

Najvažnija takva organizacija je upravo UNESCO (*United Nations Educational Scientific and Cultural Organization*) čiji se značaj očituje u isticanju važnosti materijalne i nematerijalne kulture. Glavna je misija UNESCO-ova Odjela za kulturni turizam pomoć zemljama članicama u pripremi kulturnih politika koje vode brigu o odnosu turizma i kulturne raznolikosti, turizma i interkulturalnog dijaloga te turizma i razvoja.¹⁶ UNESCO provodi i projekte u suradnji sa lokalnim institucijama putem kojih radi na očuvanju lokalne baštine, pri tome vodeći računa o kvaliteti života domicila te samog turističkog doživljaja turista. Takav jedan projekt je *Cultural and Eco-Tourism in the Mountainous Regions of Central Asia and in the Himalayas* čiji cilj je osigurati kvalitetno upravljanje turizmom tako da od njega koristi imaju svi sudionici. Planinski lanci na tom području su bili nedostupni za posjetitelje, a provođenjem ovog projekta sada privlače brojne turiste. Cilj takvih projekata je poticanje suradnje lokalnih zajednica te vladinih i turističkih organizacija kako bi se povećala zaposlenost i uključenost u turističke aktivnosti.

¹⁵Zakon o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara, zakon.hr, <https://www.zakon.hr/z/340/Zakon-o-za%C5%A1titi-i-o%C4%8Duvanju-kulturnih-dobara> (30.11.2020.)

¹⁶Jelinčić, D. A., *Abeceda kulturnog turizma*, Meandarmedia, Zagreb, 2009., str. 79.

Osim UNESCO-a djeluju i organizacije ICCROM (*International Centre for the Study of the Preservation and Restoration of Cultural Property*), ICOM (*International Council of Museums*) i ICOMOS (*International Council of Monuments and Sites*).

4.1.2. Hrvatska kulturno povijesna baština pod zaštitom UNESCO-a

UNESCO-va Svjetska baština sastoji se od Svjetske prirodne i Svjetske kulturne baštine. Na tom popisu nalazi se 936 spomenika iz 153 države, a od 2006. godine svjetska baština UNESCO-a postala je i nematerijalna baština.

Kriteriji za upis na UNESCO-v popis svjetske baštine su opisani u „Operativnim smjenicama za provedbu Konvencije o svjetskoj baštini“, a danas ih ima deset:¹⁷

Kulturni kriterij:

I. remek-djelo ljudskog kreativnog genija;

II. predstavlja važnu promjenu ljudskih vrijednosti kroz određeno vremensko razdoblje u jednom kulturnom području svijeta, na području razvoja arhitekture ili tehnologije, monumentalnih umjetnosti, urbanizma ili dizajna krajolika;

III. posjed jedinstvena ili barem izvanrednog svjedočanstva kulturne tradicije jedne postojeće ili nestale civilizacije;

IV. izvanredan primjer gradnje, arhitektonskog ili tehnološkog kompleksa ili krajolik koji predstavlja važne etape (ili važnu etapu) ljudske povijesti;

V. izvanredan primjer tradicionalnog ljudskog naselja, uporabe tla ili mora, koji je reprezentativan za cijelu kulturu (ili kulture), ili ljudsku interakciju s okolišem, osobito ako je postao osjetljiv zbog utjecaja nepovratnih promjena;

VI. izravno ili očito povezan s pojavama ili živom tradicijom, s idejama ili vjerovanjima, s umjetničkim i književnim radovima izvanrednog jedinstvenog značaja. (Komitet smatra da ovaj kriterij treba rabiti samo uz neki drugi kriterij);

¹⁷ Kriteriji za upis na UNESCO-v popis svjetske baštine, UNESCO.org., <http://whc.unesco.org/en/criteria/>, (30.11.2020.)

Prirodni kriterij:

VII. neusporediv prirodni fenomen ili područje izvanredne prirodne ljepote i estetske vrijednosti (tzv. kulturni krajolik);

VIII. izvanredan primjer važnih etapa povijesti zemlje, uključujući zabilješke života, značajan neprekinut geološki proces u oblikovanju zemlje, ili značajna geomorfička ili fiziografska odlika;

IX. izvanredan primjer koji predstavlja značajan neprekinut ekološki i biološki proces u evoluciji i razvoju kopnenih, slatkovodnih, obalnih i morskih eko-sustava, te biljnih i životinjskih skupina;

X. najvažnije i značajno prirodno stanište za očuvanje prirodne raznolikosti na lokalitetu (in situ), uključujući ugrožene vrste izvanredne vrijednosti za znanost ili očuvanje života.¹⁸

Republika Hrvatska na UNESCO-v popis materijalne kulturne baštine ima 10 upisanih dobara, a to su:¹⁹

1. Stari grad Dubrovnik
2. Dioklecijanova palača i srednjovjekovni Split
3. Nacionalni park Plitvička jezera
4. Povijesna jezgra Trogira
5. Ranokršćanski kompleks Eufrazijeve bazilike u Poreču
6. Katedrala Sv. Jakova i tvrđava Sv. Nikole u Šibeniku
7. Starogradsko polje na Hvaru
8. Stećci – srednjovjekovni nadgrobni spomenici
9. Iskonske i drevne bukove šume Karpata i drugih regija Europe

¹⁸Povijest.hr, <https://povijest.hr/drustvo/kultura/unesco-va-svjetska-kulturna-bastina/> (20.12.2020.)

¹⁹ Magic Croatia, <https://www.magic-croatia.hr/popis-materijalne-i-nematerijalne-bastine-pod-unesco-om-u-hrvatskoj/>, (02.12.2020.)

10. Venecijanski obrambeni sustav 16. i 17. stoljeća

Na popis nematerijalne kulturne baštine Republika Hrvatska ima upisanih 15 dobara, to su:

20

1. Čipkarstvo u Hrvatskoj
2. Dvoglasje tijesnih intervala Istre i Hrvatskog primorja
3. Festa Sv. Vlaha, zaštitnika Dubrovnika
4. Godišnji proljetni ophod Kraljice ili Ljelje iz Gorjana
5. Godišnji ophod Zvončari s područja Kastavštine
6. Procesija Za Križen na otoku Hvaru
7. Umijeće izrade drvenih tradicijskih dječjih igračaka s područja Hrvatskog zagorja
8. Sinjska Alka
9. Medičarski obrt na području sjeverne Hrvatske
10. Bećarac
11. Nijemo kolo
12. Klapsko pjevanje
13. Mediteranska dijeta
14. Međimurska popevka
15. Umijeće suhozidne gradnje

4.2. Turistička valorizacija kulturne baštine

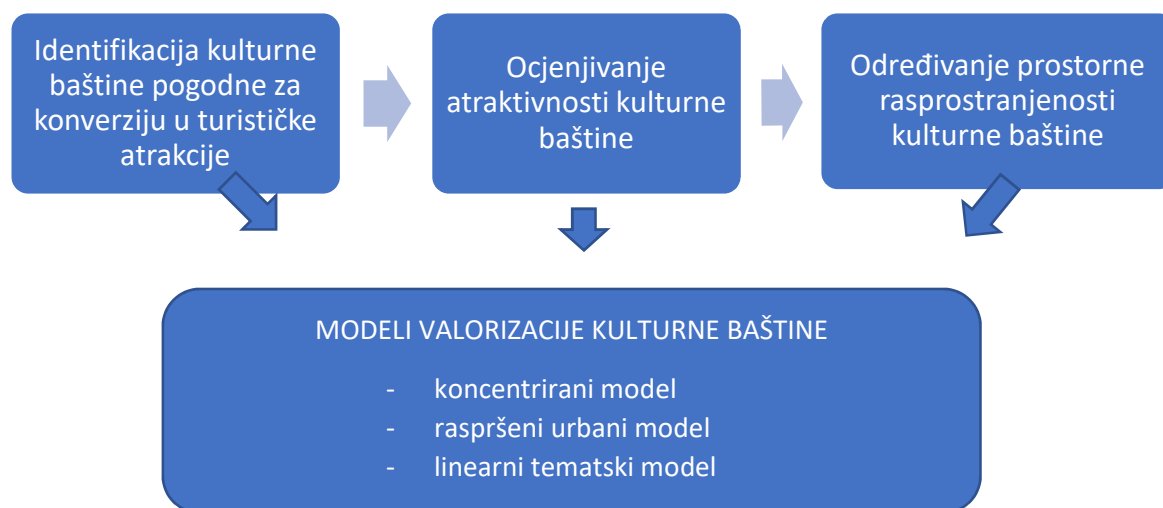
S obzirom na negativne posljedice razvoja turizma u suvremeno doba, uništavanje kulturne baštine te narušavanje tradicijskog načina života, radi se na promišljenom razvoju turizma. Pri tome moramo obratiti pozornost kako ćemo djelovati na određenom području, nastojeći ne narušavati prirodu i okolinu. Kod valorizacije kulturne baštine možemo reći da razvijamo turizam koji poštuje domicil, turiste, baštinu i okoliš. Turističke destinacije moraju osvijestiti važnost kulturne baštine kako bi stvorile i primijenile modele održivog razvoja. U suvremeno doba dionici su orijentirani na maksimiziranje dobiti bez obzira na negativne posljedice i

²⁰ Ministarstvo culture I medija RH, <https://min-kulture.gov.hr/izdvojeno/kulturna-bastina/vrste-kulturne-bastine/nematerijalna-kulturna-bastina/nematerijalna-dobra-upisana-na-unesco-ov-reprezentativni-popis-nematerijalne-kulturne-bastine-covjecanstva/5337>, (02.12.2020.)

utjecaj na okoliš i baštinu stoga je kulturna baština često ugrožena i dolazi do nestajanja lokalnih jezika, običaja, tradicije i slično. Poštivanje vrijednosti kulturne baštine i kulturnih raznolikosti doprinosi pravilnoj valorizaciji baštine i pomaže u provedbi održivog turizma na lokalnoj razini.²¹ Da bi se pravilno upravljalo kulturnom baštinom potrebno je razumijevanje specifičnosti demografskih trendova i gospodarskog razvoja promatrane zajednice te uključivanje različitih dionika kao što su turističke zajednice, kulturne institucije, vlada itd. u sam proces upravljanja. Upravljanje baštinom možemo definirati kao sustavnu brigu za održavanje vrijednosti dobara kulturne baštine za uživanje sadašnjih i budućih generacija, a to je upravo i cilj upravljanja kulturnom baštinom uz pravilno predstavljanje i tumačenje kulturnih vrijednosti.

Kod valorizacije kulturne baštine poduzimaju se sljedeći koraci:

Shematski prikaz 1 Koraci pri valoriziranju kulturne baštine

Izvor:Šćitaroći, Obad M., Šćitaroći, Obad. Bojanić B., Mrđa, A., Cultural Urban Heritage, Springer, str. 185 2019.

Pri prvom koraku valorizacije kulturne baštine najčešće se pregledava službena dokumentacija nadležnog ministarstva države. U Hrvatskoj postoji Registar kulturnih dobara

²¹Afrić Rakitovac, K.i Urošević, N., Valorisation of Cultural Heritage in Sustainable Tourism. Management. Vol. 12., 2017., str. 204, https://www.researchgate.net/publication/320285107_Valorisation_of_Cultural_Heritage_in_Sustainable_Tourism, (22.02.2021.)

koji se sastoji od tri liste: Lista zaštićenih kulturnih dobara, Lista kulturnih dobara nacionalnog značenja, Lista preventivno zaštićenih kulturnih dobara. Registar se mijenja i nadopunjuje svakodnevno. Podaci koje Registar sadrži su sljedeći: ²²

- naziv kulturnog dobra
- oznaka Liste na koju je kulturno dobro upisano
- registarski redni broj kulturnog dobra
- oznaka vrste kulturnog dobra
- klasifikacija kulturnog dobra
- smještaj kulturnog dobra
- autora/e kulturnog dobra
- vrijeme nastanka
- nadležni konzervatorski odjel
- sažeti opis kulturnog dobra
- fotografiju kulturnog dobra.

Nepokretna kulturna baština klasificirana je u tri skupine: individualna kulturna dobra, kulturno-povijesni kompleksi i kulturni krajolici.

Osim službenih dokumenata osnova za prepoznavanje odgovarajućih kulturnih dobara za integraciju u turističku ponudu mogu biti popisi kulturnih dobara na temelju procjene stručnjaka, kao i percepcija lokalnog stanovništva. Za održivo upravljanje kulturnom baštinom i održivi razvoj turizma kulturne baštine, izvori podataka trebali bi se kombinirati koliko je to moguće tijekom identifikacije kulturnih dobara. ²³

Kulturna dobra razlikuju se po pitanju njihove vrijednosti i stoga je bitno naglasiti da se ta vrijednost mijenja. Kod ocjenjivanja dobara navode se četiri vrijednosti koje se trebaju promatrati: znanstvena, kulturna, obrazovna i turistička. Kod turističke atraktivnosti bitno je promatrati nivo kulturne baštine, estetsku vrijednost, prepoznatljivost, blizinu lokaliteta od

²² Ministarstvo kulture i medija, <https://min-kulture.gov.hr/izdvojeno/kulturna-bastina/registar-kulturnih-dobara-16371/16371>, (25.02.2021.)

²³ Šćitaroći, Obad M., Šćitaroći, Obad. Bojanić B., Mrđa, A., Cultural Urban Heritage, Springer, str. 185 2019.

javnog prijevoza i smještajnih kapaciteta te ostalih ugostiteljskih sadržaja zatim mogućnost posjeta lokalitetu u određeno doba dana/godine te rizik degradacije kulturne baštine s obzirom na posjećenost turista. Dakle iz navedenog možemo zaključiti da je potrebno imati točno određen cilj i mjerljive indikatore na temelju kojih će se ocjenjivati kulturno dobro.

Dostupnost kulturnih dobara ovisi o njihovoj prostornoj rasprostranjenosti te se stoga mora pristupiti određivanju iste, nakon identificiranja kulturne baštine pogodne za valorizaciju te njezine atraktivnosti. Razlikujemo tri tipa prostorne rasprostranjenosti kulturne baštine: koncentriranu, raspršenu i linearnu. Koncentrirana se odnosi na kulturna dobra koja su smještena na relativno malom prostoru, dok su raspršena upravo suprotno, odnosno nalaze se na većem području poput grada ili regije. Linearna rasprostranjenost odnosi se na dobra koja su koncentrirana u destinaciji uz linearno obilježje u prostoru – cestu, obalu, željeznicu i sl.

Valoriziranjem kulturne baštine ovim putem iskorištava se potencijal određenog prostora i pruža se potpora lokalnoj ekonomiji i razvoju turizma čime se osigurava održivost i oživljavanje baštine kako bi zadržala svoje temeljne vrijednosti.

5. BRODSKO-POSAVSKA ŽUPANIJA

Brodsko-posavska županija smještena je na jugu slavonske nizine, između Požeškog i Diljskog gorja i planine Psunj te rijeke Save. Prema popisu stanovništva iz 2011. godine županija ima 158.575 stanovnika, što je za 8,33% manje u odnosu na prethodni popis stanovništva iz 2001. godine. Sjedište županije je grad Slavonski Brod, drugi grad u županiji jest Nova Gradiška, a podijeljena je na 26 općina.

Najznačajniji cestovni pravac u županiji je državna cesta D4 koja povezuje Zagreb s državnom granicom u Lipovcu te se može reći da je županija dobro prometno povezana i kada se uzme u obzir i željeznička pruga koja povezuje Zagreb i Beograd te ide dolinom rijeke Save i riječki promet rijeke Save koja se rangira kao vodeni put 1. i 2. kategorije.

U Brodsko-posavskoj županiji 2018. godine bilo je aktivno 1842 tvrtke sa 17.301 zaposlenim. Đuro Đaković Holding jedna je od najpoznatijih i najvećih metalurških tvrtki, smještena u Slavonskom Brodu. Značajna grana gospodarstva u županiji je i poljoprivredna proizvodnja gdje se ističu stočarstvo i ratarstvo.

5.1. Povijest Brodsko-posavske županije

5.1.1. Prapovijest

Najstariji nalazi ljudskog života na području brodskog Posavlja datiraju iz vremena starijeg neolitika, doba stvaranja prvih naselja i prijelaza na sjedilačku privredu zbog čega se smatra da su uvjeti za život bili izrazito povoljni. Na tom području javlja se veliki broj naselja starčevačke kulture koja je ujedno najstarija kultura jugoistočne Europe. Najznačajniji lokaliteti ove kulture su na Dužinama kod Zadubravlja, Igraču kraj Broda te Ciglani u Brodu.

Na području Slavonije se pojavila i sopotska kultura prije 6000 godina, kada se osim zemuničkih naselja pojavljuju i naselja sa nadzemnim kućama pravokutnog oblika.

Badenska kultura na ove prostore dolazi početkom trećeg tisućljeća prije Krista kada započinje bakreno doba odnosno eneolitik. U to doba ljudi žive u zemuničkim naseljima, spaljuju pokojnike ili sahranjuju, proizvode ukrašene keramičke posude. Na lokalitetu Saloš kod Donje Vrbe otkrivene su metalurške radionice u ostacima badenske kulture te je time okolica grada Broda postala značajnim područjem za proučavanje pojave najranije metalurgije u Europi.²

Od badenske preko kostolačke kulture razvija se vučedolska kultura nakon čije propasti započinje brončano doba kada se upotrebljava bakar vezan uz slitinu s olovom ili kositrom. U vrijeme kasnog brončanog doba nastaje kultura žarnih polja u Slavoniji, čiji nositelji imaju razvijenu tehniku obrade bronce. Od 8. stoljeća prije Krista započinje željezno doba kada se povećava uloga željeza, a predmeti pojednostavljaju.

5.1.2. Rimska Marsonija

Početkom 1. stoljeća naše ere Rimljani osvajaju krajeve u međurječju Save, Drave i Dunava. Tada područje Broda i njegove okolice ulazi u tok povijesnih zbivanja i postaje sastavni dio Rimskog Carstva u okviru pogranične provincije Panonije.²⁴

Na području najstarije urbane jezgre grada, od Franjevačkog samostana do savskog mosta nalazila se antička Marsonija koja se spominje u brojnim izvorima od kojih je najpoznatija

²⁴Rem, V., Ščrbašić, J., Brodsko-posavska županija, Povijesno-kulturni pregled s identitetom današnjice, 2004., str. 20.

Tabula Peutingeriana – kopija rimske karte iz 2. stoljeća koja Marsoniju smješta na glavnoj rimskoj magistrali od zapada prema istoku.

Nalazi koji su uvrstili Slavonski Brod među značajne arheološke lokalitete antičkog razdoblja su knemida i rimska vojnička diploma. Knemida je štitnik za donji dio noge, dio svečane opreme rimljana iz prve polovice 3. stoljeća. Izrađena je od brončanog posrebnog lima i bogato je ukrašena. Na rimskoj vojničkoj diplomi nalazi se prvi pisani spomen imena Marsonije koji potvrđuje njezino postojanje te lokaciju, a predstavlja carski dekret kojim se davao časni otpust iz vojske. Njome se stjecalo građansko pravo i pravo zakonita braka.

Otkriće na Trgu Ivane Brlić Mažuranić potvrdilo je da je Marsonija nastala na tragovima naselja iz kasnobrončanog i keltskog razdoblja za čega su značajni ostaci paljevinskih grobova.

5.1.3. Brodsko Posavlje kroz stoljeća

Pojedina naselja brodskog Posavlja spominju se već u povijesnim izvorima iz 13. stoljeća, a Brod je prvi puta spomenut pod tim nazivom u darovnici kralja Bele IV. 20. srpnja 1244. godine.

Na prijelazu 15. u 16. stoljeće Berislavići su izgradili Brod kao svoju rezidenciju, ali i utvrdu zbog opasnosti od Turaka koji su već 1463. osvojili najveći dio Bosne. Taj Berislavićev Brod imao je oblik pravokutnika, a opasivali su ga bedemi s opkopima.²⁵

Brodsko područje palo je pod tursku vlast 1536., deset godina nakon Mohačke bitke. Dio stanovništva prešlo je na islam, dio izbjeglo u sigurnija mjesta, a dio je ostao u kršćanskoj vjeri. Turska vojska protjerana je iz Broda 1691. godine nakon čega je austrijska vlast pristupila gradnji obrambenog sustava – tvrđave u koju se moglo smjestiti nekoliko tisuća vojnika sa potrebnim zalihama za mjesec dana. Osim tvrđave, u isto vrijeme gradi se i Franjevački samostan.

²⁵Rem, V., Ščrbašić, J., Brodsko-posavska županija, Povijesno-kulturni pregled s identitetom današnjice, Brodska riječ, Slavonski Brod, 2004., str. 29.

Brod postaje značajno obrtničko mjesto u 18. stoljeću te stječe položaj vojnog komuniteta sve do 1871. godine kada je proglašen grad s imenom „Brod na Savi“, manifestom cara Franje Josipa I – naziv koji će imati do preimenovanja u Slavonski Brod, 1934. godine.

6. KULTURNO TURISTIČKE ATRAKCIJE BRODSKO-POSAVSKE ŽUPANIJE

6.1. Spomenici i ustanove u Slavonskom Brodu

U nastavku slijedi analiza odabranih kulturnih dobara sa značajnim potencijalom turističkog vrednovanja.

6.1.1. Tvrđava Brod

Tvrđava Brod (*Festung*) nalazi se svega pet minuta hoda od glavnog Brodskog trga Ivane Brlić Mažuranić. Gradnja je započeta 1715. godine i trajala je oko šezdeset godina po nalogu princa Eugena Savojskog u svrhu obrane od turaka, a s utvrđenim gradovima Osijekom i Starom Gradiškom pripada velikom obrambenom sustavu na granici prema Turskom Carstvu.

Tvrđava je kvadratnog oblika, a obrambeni jarci daju joj zvjezdoliki tlocrt. Unutrašnji dio tvrđave čine četiri bastiona koji su povezani bedemima. Oni su služili za otpor neprijatelju, a s njih se mogao nadzirati prostor ispred tvrđave braniti susjedni bastion i vanjski bedemi.

U središnjoj točki Tvrđave nalazi se crkva Sv. Ane – osmerokutnog tlocrta s vratima na četiri strane te oltarom u sredini koja je služila za vojničke rituale odlaska vojnika na bojišta.

6.1.1.1. Tvrđava u suvremeno doba i u funkciji turizma

Danas je u tvrđavi smještena glazbena škola, klasična gimnazija te gradska uprava. Osim toga, na jugozapadnom dijelu kavalira (jednokatni objekt u obliku potkove zidan ciglom) nalazi se Galerija Ružić koja je otvorena 2004. godine kao dio Galerije umjetnina grada da bi se u nju smjestila zbirka koju je kipar Branko Ružić darovao gradu. To je druga galerija moderne umjetnosti u Hrvatskoj, u kojoj se nalazi više od 400 umjetnina, kostimirane lutke graničarskih vojnika u prirodnoj veličini te maketa tvrđave koja dočarava život vojnika na granici Austro-ugarskog carstva.

Upravo na tvrđavskom trgu organizirane turističke grupe, prethodno najavljene u Turističkoj zajednici imaju prigodu nazočiti "living history" programima u kojima sudjeluju posebno angažirani pojedinci kostimirani u odore husara 12. Slavonske husarske regimente iz druge

polovice 18. stoljeća, kao i drugi likovi iz tvrđavske prošlosti poput tvrđavskog zapovjednika i pisara, tvrđavskih stražara i zanatlija i dr.²⁶

Tvrđava Brod dom je i prvom svjetskom Muzeju tambure. Otvoren je 2013. godine u prostoru kazamata, a sam postav osmislili su glazbeni pedagog i tamburaški znalac Mihael Ferić te Mladen Jurković, glazbenik iz sastava „Berde Band“. Jedna od zanimljivosti Muzeja je interaktivni dio majstorske radionice gdje su posjetitelji aktivno uključeni u postupak građenja tambure te imaju mogućnost isprobavanja alata za izradu.

Osim navedenih sadržaja, u okviru same Tvrđave održavaju se i manifestacije, jedna od kojih je odnedavno i CMC festival koji se na toj lokaciji prvi put održao 2016. godine.

6.1.2. Franjevački samostan i crkva Presvetog Trojstva

Franjevački samostan i crkva Presvetog Trojstva jedan je od najvećih baroknih samostanskih sklopova u Slavoniji. Samostan je građen 70 godina, a izgradnja je završila krajem 18. stoljeća.

Svojom dužinom od 38 m, širinom od 13,5 m i visinom od 13 m, brodska franjevačka crkva predstavlja najveću crkvu u Slavoniji, dok je kvadrat - klaustar broskog samostana najreprezentativniji klaustar samostanske arhitekture hrvatskog sjevera i jedna od najmarkantnijih baroknih građevina na području Slavonije. Sakralno i kulturno blago broskog franjevačkog samostana svjedoči da je kontinuitet vjere, kulture i uopće napredovanja Broda s okolicom i žitelja nerazdvojno vezan uz franjevece.²⁷

Samostanske kronike, vođene redovito od 1737., predstavljaju neiscrpan izvor podataka o životu franjevaca, ali i o političkim i društvenim zbivanjima u Brodu i široj zajednici od

²⁶ Turistička zajednica grada Slavonskog Broda, https://www.tzgsb.hr/index.php?page=tvrdjava_brod (10.12.2020.)

²⁷ Turistička zajednica grada Slavonskog Broda, https://www.tzgsb.hr/index.php?page=franjevacki_samostan (10.12.2020.)

sredine 18. stoljeća do suvremenog doba.²⁸ Prema tim zapisima sagrađeni su drveni samostan i crkva oko 1694. godine na čijim je temeljima sagrađen sadašnji samostan i crkva.

6.1.3. Kuća Brlić

Obiteljska kuća sagrađena krajem 18. stoljeća na glavnom gradskom trgu, nestala je u velikom požaru 1882., a na njezinom mjestu podignuta je 1885. moderna neoklasicistička jednokatnica, danas spomenik kulture pod zaštitom.²⁹ Knjižnica kuće Brlić jedna je od najznačajnijih u Hrvatskoj u 19. stoljeću i s arhivom koji sadržava vrijedne prepiske i izvornu građu čine vrijedan dio nacionalne kulturne baštine. U prizemlju kuće danas se nalaze izložbeni saloni „Vladimir Becić“ pri Galeriji umjetnina grada u kojima se održavaju izložbe.

6.1.3.1. Obnova Kuće Brlić

S obzirom na značaj kuće Brlić i ostavštinu spisateljice Ivane Brlić Mažuranić, grad Slavonski Brod odlučio se provesti projekt rekonstrukcije kuće pod nazivom „Interpretacijski centar Ivana Brlić Mažuranić“. Cilj projekta je obnoviti kuću u cijelosti da bi se omogućilo korištenje prostora u kulturne i turističke svrhe. U planu je opremanje interaktivnog kreativnog centra namijenjenog za očuvanje i prezentaciju baštine Ivane Brlić Mažuranić pri čemu će se opremiti suvenirnica, postaviti multimedijalni paneli, restaurirati inventar kuće te postaviti skulpture likova iz bajki poput „Relja sa zmajem“ i „Šegrt Hlapić“. I prizemlje kuće koji je sada Likovni salon „Vladimir Becić“ dobiti će vlastitu suvenirnicu, informacijski pult te prostor za prijem djece za vrijeme trajanja manifestacije „U svijetu bajki Ivana Brlić Mažuranić“. Osim toga, prizemlje će služiti i kao dnevna knjižnica za građane, a na zidovima će i dalje biti izloženi likovni umjetnički radovi. Posjetitelje Interpretacijskog centra kroz prostor će voditi posebna mobilna aplikacija tj. mobilni vodič, a u svakoj od prostorija moći će odabrati dio aplikacije koji će ih voditi kroz priču o svakoj sobi prema tematskim cjelinama. Osim prostora kuće, aplikacija će poslužiti i kao vodič u prostoru dvorišta.³⁰

²⁸ Samostan Presvetog Trojstva, <http://franjevacki-samostan.hr/o-nama/> (20.11.2020.)

²⁹ Turistička zajednica grada Slavanskog Broda, https://www.tzgsb.hr/index.php?page=kuca_brlicevih (20.11.2020.)

³⁰ Grad Slavonski Brod, <https://www.slavonski-brod.hr/eu-projekti/9672-integrirani-program-interpretacijski-centar-ivana-brlic-mazuranic> (02.12.2020.)

6.1.4. Spomen-dom Dragutina Tadijanovića

Spomen-dom nalazi se u prizemlju palače Horvat, na adresi Ante Starčevića 8. Prostor je uređen u memorijalnu zbirku Dragutina Tadijanovića te po svom idejnom rješenju dočarava ambijentalne vrijednosti soba iz pjesnikova zagrebačkog stana. Prostorije su uređene autentičnim namještajem, rukopisima, skulpturama, pismima, fotografijama te memorabilijama.

Posjetitelji koji će se kretati u tim prostorima, ispunjenim autentičnim namještajem, gledati umjetničke slike, čitati naslove Tadijanovićevih djela, čitati pojedinu pjesmu, ili pak slušati autora koji preko audio vizualnih uređaja recitira svoje pjesme, stvorit će atmosferu, snažniju i kompleksniju od atmosfere koju bi smo osjećali samo u statičkoj prezentaciji pisanih rukopisa i knjiga.³¹

6.1.5. Muzej Brodskog Posavlja

Gradski i arheološki muzej osnovan je u Slavonskom Brodu 1934. godine zahvaljujući donaciji Julija Hoffmana koja se sastojala od 3500 komada numizmata, 600 komada starih značaka, šest komada starih satova, jednih gusli i sedam starih uljanih slika sa procijenjenom vrijednosti od oko 250.000 dinara.

Muzej mijenja ime 1953. godine u Muzej Brodskog Posavlja, a danas je druga muzejska ustanova po veličini u Slavoniji. Smješten je u baroknoj zgradi Gradskog magistrata iz 18. stoljeća te posjeduje raznovrsnu zavičajnu građu u Prirodoslovno Arheološkom, Etnografskom, Kulturno-povijesnom, Galerijskom odjelu te Odjelu suvremene povijesti.

U Registar kulturnih dobara upisana je Tehnička zbirka, Geološko -paleontološka zbirka, Mineraloško – petrografska zbirka, Zbirka zidnjaka, Zbirka ponjava, Zbirka igračkaka, Zbirka slika i crteža Vasilija Petroviča Antipova, Zbirka običaja, vjerovanja i narodne medicine, Zbirka dokumentarne građe II, Zbirka umjetnina 18. i 19. stoljeća , Zbirka umjetnina druge polovine 20. stoljeća, Zbirka razglednica, Zbirka tekstila i Zbirka ostava kasnog brončanog doba. Rješenjima o registraciji iz 1975., 1976. i 1984. godine zaštićene su i Numizmatička zbirka (ROS-57/75), Arheološka zbirka (ROS-58/75), Zbirka Radničkog i

³¹ Galerija umjetnina grada Slavonskog Broda, <https://www.gugsb.hr/stalni-postav/> (22.11.2020)

narodnooslobodilačkog pokreta (ROS-133/84). Zasebnim rješenjem kao pojedinačno kulturno dobro zaštićena je Antička potkoljenica (knemida) iz Muzeja (Z – 6394).³²

Numizmatička zbirka muzeja sadrži primjerke novca od rimskog perioda do srednjeg vijeka.

6.2. Spomenici i ustanove u okolici Broda

6.2.1. Dvorac Cernik

Cernik kao naselje se spominje prvi puta u povijesnim izvorima iz 1255. godine kao mjesto obrane od Turaka. Za vrijeme turske vladavine Cernik je bio sjedište sandžaka – jedne od najvećih i najznačajnijih turskih upravnih jedinica.

Dvorac Kulmer-Marković sagrađen je na mjestu srednjovjekovne tvrđave iz 1372. godine. U tvrđavi se nalazila oružarnica, žitnica, sjedište gradskog zapovjednika zvanog dizdar, begov dvor te mala džamija, a ulazilo se preko podiznog mosta. Nakon oslobođenja od Turaka prvi vlasnik tvrđave je Maksimilijan Petraš koji je dao srušiti tvrđavu i sagraditi dvorac kada je ponovljen pravokutni tlocrtni oblik s četiri ugaone kule. Marko pl. Marković je 1753. godine kupio dvorac od Petraša te je obnovljen u baroknom stilu 1756. godine. U prethodnih 150 godina dvorac često mijenja vlasnike, a posljednji su bili Kulmeri.

6.2.2. Muzej grada Nove Gradiške

Gradski muzej nalazi se u klasicističkoj građanskoj kući iz 19. stoljeća, a ista spada u najstarije građevine u gradu te se nalazi u zaštićenoj povijesnoj jezgri. U postavi muzeja nalaze se razni paleontološki nalazi, ostaci fosila te arheološka građa iz prapovijesti i starog vijeka.

Etnografska zbirka sadrži razni tekstil, glazbala, lončariju te ostalu građu vezanu za seoski život novogradiškog te dijelom požeškoga, novljanskog i pakračkog kraja.

6.2.3. Ostale turističke cjeline

Barokna crkva Sv. Ivana Krstitelja u Slavonskom Kobašu, izgrađena 1780. godine značajna je barokna građevina zbog svojih stilskih i morfoloških građevina, cintoru te oblikovanju

³² Bus.hr, <https://bus.hr/hrvatska/kulturna-dobra-grad-slavonski-brod/#13/> (22.11.2020.)

kompozicije fasadnog platna. Osim crkve, valja spomenuti i Kloštar – proštenište Majke Božje koji se nalazi nadomak Kobaša i najstarije je marijansko hodočasničko svetište na prostorima Požeške biskupije.³³ Na tom području pronađeni su ostaci sopotske kulture i materijalni tragovi koje su ostavili Rimljani. Samo svetište nastalo je na mjestu templarske crkve i samostana, a u gotičkom stilu crkvu i samostan su podigli franjevci. Kloštarska crkva ima i oznaku baštine Ministarstva kulture.

Crkva Sv. Terezije Avilske najvrjednija i najstarija je barokna građevina u Novoj Gradiški smještena na glavnom gradskom trgu.³⁴ Gradnja crkve završena je 1765. godine kada je osnovana rimokatolička župa, a po karakteristikama gradnje pripada značajnim spomenicima sakralnog graditeljstva kasnog baroka u Slavoniji.

Crkva Sv. Martina u Lovčiću romanička je građevina iz 13. stoljeća čija je unutrašnjost oslikana ranogotičnim freskama. Obnovljena je u baroknom stilu u 18. stoljeću, a od izvornih arhitektonskih elemenata sačuvani su romanički portal s timpanom te romanički prozor na polukružnom crkvenom svetištu.

Rodna kuća Dragutina Tadijanovića nalazi se zapadno od Slavanskog Broda u mjestu Rastušje, značajna zbog svoje tradicionalne arhitekture 19. stoljeća pa također spada u kulturnu baštinu.

Spomen galerija Ivana Meštrovića otvorena je 1972. godine u Vrpolju, rodnom mjestu poznatog hrvatskog i svjetskog kipara. Galerija u stalnom postavu danas ima izloženo 35 Meštrovićevih djela, od kojih je 21 u njezinom vlasništvu.³⁵

7. KULTURA ŽIVOTA I RADA STANOVNIKA SLAVONIJE

Kultura života i rada objedinjuje: folklor, rukotvorstvo, tradicijsku gradnju i uređenje vrtova, tradicijske obrte, vinarstvo i gastroenologiju, gastronomiju, ugostiteljsku tradiciju i

³³ Požeška biskupija, <https://pozeska-biskupija.hr/2017/07/31/svetiste-gospe-klostarske/> (09.04.2021.)

³⁴ Visit Slavonija, <http://www.visitslavonija.hr/moja-lijepa-slavonija-kraj-save/kultura-sakralni-objekti-crkva-svete-terezije-avilske--74> (09.04.2020.)

³⁵ Spomen galerija Ivana Meštrovića Vrpolje, https://www.sgimv.hr/mestrovic/povijest_galerije.html (09.04.2021.)

suvremenu proizvodnju.³⁶ Na području Brodsko-posavske županije posebno se njeguje folklor što se može zaključiti upravo zbog brojnih kulturno-umjetničkih društava koji sudjeluju na raznim manifestacijama gdje predstavljaju tu kulturu.

Narodna nošnja ovih prostora prepoznatljiva je zbog svoje raznolikosti i raskoši. Osnovna ženska odjeća je dvodijelna platnena košulja zvana „rubina“, kojoj se gornji dio, bluza dugih rukava, zove oplećak“, a donji dio od pasa do gležnja duga nabrana sukinja, također zove „rubina ili „skuti“. ³⁷ Najstarija vrsta ženske narodne nošnje je rubina „odnjica“ odnosno „vezenka“, a ukrašena je vezom u plavoj, crvenoj, crnoj ili kombinacijom boja. Mlade žene, koje se nazivaju snaše nosile su nošnje koje se zovu još i „šlingare“, „motivare“, „isicavke“, „svilanke“, „svilare“ ili „zlatare“ koje su se šivale od svile ili tankog pamučnog tkanja, a ispod su nosile nekoliko podsuknji zbog kojih bi nošnje dobivale na širini. Svilarstvo je imalo veliku važnost za seoska domaćinstva u 19. stoljeću jer se višak čahura prodavao manufakturama svile i time se jačala ekonomska moć sela. Djevojke su se oblačile u rubine, odnosno ponavljale, za kirvaj – dan sveca zaštitnika sela.

Osim nošnji, karakteristične su i frizure koje se nose uz nošnje. U zapadnim selima od Slavanskog Broda česte su „cokne“, a na istoku se kosa češlja u obliku štitnika nad čelom što se naziva „vlasi“ ili „kuštra“. Ono što je tim selima zajedničko je „kika“, pletenica na zatiljku koja se ukrašava cvijećem. Snaše bi glavu pokrivala maramama koje su ukrašene zlatovezom. Zlatovez je tehnika veza zlatnim koncem, a pojavila se u 19. stoljeću kada je predstavljao prestiž seoskih obitelji.

Nošnja koju nose muškarci sastoji se od platnene košulje „rubine“ i gaća, a mlađi su nosili plave čohane hlače koje su preuzete od uniforme vojnika graničara. Na tu odjeću dodaje se prsluk, vuneni pojas „tkanica“ te zimi još i „kožu s ogledalcima“, kaput od vune „jankel“, „špenzle“ ili dugi kaput zvan „gunjac“ ili „kabanica“, a na glavi Šokac uvijek nosi šešir „kapu“.

³⁶ Turistička zajednica grada Slavanskog Broda, https://www.tzgsb.hr/static/pdf/TMP_Slavonski_Brod_finalni_dokument.pdf (03.01.2021.)

³⁷ Rem, V., Ščrbašić, J., Brodsko-posavska županija, Povijesno-kulturni pregled s identitetom današnjice, Brodska riječ, Slavonski Brod, 2004, str. 42.

Za ove prostore karakteristično je plesanje u kolu gdje se komuniciralo uz stihove improvizirane na licu mjesta, to je poznati slavonski bećarac koji je UNESCO uvrstio na popis nematerijalne kulturne baštine.

7.1. Manifestacije

Kao i u drugim mjestima, u gradovima i selima Brodsko-posavske županije održavane su razne kulturne manifestacije i održavaju se i danas. Najpopularniji tip manifestacije na tom području su smotre od kojih su se prve priređivale krajem tridesetih godina 20. stoljeća, a na njima su sudjelovali ogranci Seljačke sloge. Takve manifestacije održavane su i u Slavonskom Brodu četrdesetih godina gdje je bilo raznih sadržaja poput recitatora, likovnjaka, orkestara, dramskih predstava i drugih.

Velik je medijski odjek i nezapamćen interes javnosti imala manifestacija Susreti Kazališta Hrvatske, čije su predstave i većina popratnih programa održavani u dvorani tadašnjeg Spomen-doma „Đuro Salaj“ (danas KKD I.B. Mažuranić) od 1974. do 1984. U tih deset izdanja ove vrhunske kazališne manifestacije, kroz 14 festivalskih dana po Susretu, prodefilirali su brodskom scenom sva profesionalna kazališta Hrvatske s najboljim predstavama sezone te gostujuće kazališne kuće i ansambli iz drugih 47 republika tadašnje države.³⁸

Smotra folklor Brodsko kolo manifestacija je tradicijske kulture s najdužim vijekom neprekinuta trajanja. Programi manifestacije raspoređeni su kroz cijelu godinu i održavaju se na više lokacija. Većina programa održava se u lipnju u Slavonskom Brodu, a ostali se priređuju na drugim lokalitetima. Brodsko kolo sustav je smotri tradicijske kulture koji čine: Smotra folklornih pjevačkih skupina Slavonije, Baranje i Srijema, Smotra folklornih pjevačkih skupina Brodsko-posavske županije, Smotra dječjeg folklor, Vašar kolača uz folklor i program, Smotra Konjogojske udruge, Smotra izvornog folklor Brodsko-posavske županije, Revija hrvatskih narodnih nošnji i izbor najljepše Hrvatice u narodnoj nošnji, Hrvatska smotra svirača na tamburi samici te Smotra pučkih igrokaza.

³⁸ Rem, V., Ščrbašić, J., Brodsko-posavska županija, Povijesno-kulturni pregled s identitetom današnjice, Brodska riječ, Slavonski Brod, 2004., str. 67.

Brodsko glazbeno ljeto je manifestacija čiji je cilj predstaviti klasičnu i suvremenu glazbenu umjetnost publici. Osnovana je 1990. godine, a održava se u ljetnim mjesecima u KKD Ivana Brlić Mažuranić, crkvi Presvetog Trojstva i na otvorenim scenama Trga IBM i Tvrđave Brod. Na programu manifestacije nalaze se glazbeno scenska djela te koncerti komorne, solističke i orkestralne glazbe.

Manifestacija U svijetu bajki Ivane Brlić Mažuranić promiče dječje stvaralaštvo odraslih za djecu kroz razne programe kao što su kazališne i glazbeno – scenske predstave, razne izložbe, pričaonice, promocije knjiga i slikovnica te susrete s književnicima. Tematski su usmjerene na život i djelo Ivane Brlić Mažuranić i druge autore. Manifestacija je dobila potporu UNICEF-a i međunarodni značaj te je uvrštena u izuzetne svjetske projekte.

Smotra tamburaških sastava Brodsko-posavske županije nastala je kao općinska smotra tamburaških sastava i orkestara u Donjim Andrijevcima s ciljem njegovanja i čuvanja tradicijske glazbene baštine i poticanja novog glazbenog stvaralaštva skladanog na stihovima slavonskog govornog idioma i značajkama lokalne tradicijske glazbe. Smotre su održavane u Donjim Andrijevcima, Beravcima, Brodskom Stupniku, a od 1986. i u Slavonskom Kobašu. Popratni programi manifestacije su koncerti u crkvi, slikarske izložbe i tradicionalno „kolo na placu“.

Osim navedenih manifestacija koje su uglavnom orijentirane na folklornu baštinu treba spomenuti i manifestacije Razigrani lipicanci u Slavonskom Kobašu gdje se provodi natjecanje u vožnji dvoprega te galopska utrka, Stupnička berba grožđa u Brodskom Stupniku kada se prikazuju običaji vezani uz berbu grožđa te manifestacija Ižimača u Beravcima kada se oživljava običaj gnječenja jabuka.

8. TURIZAM BRODSKO-POSAVSKE ŽUPANIJE

Na području županije turizam je još uvijek u inicijalnoj fazi razvoja, iako se primjećuju trendovi rasta turističkih dolazaka i noćenja.

8.1. Turistički pokazatelji

Turistički pokazatelji Brodsko-posavske županije su podaci o dolascima i noćenja turista te broj smještajnih objekata, kreveta i smještajnih jedinica kojima se raspolaže u županiji.

U nastavku slijedi tablica koja prikazuje podatke o turističkim dolascima i noćenjima u razdoblju od 2017. do 2018. godine.

Tablica 3 Dolasci i noćenja u Brodsko-posavskoj županiji 2017.-2018.

Grad/Općina	Noćenja		Dolasci	
	2017.	2018.	2017.	2018.
Brodski Stupnik	33	661	30	570
Cernik	34	32	19	17
Garčin	332	384	196	258
Gundinci	0	43	0	4
Nova Gradiška	6.244	7.898	3.165	3.484
Nova Kapela	771	1.092	477	655
Okučani	987	311	262	101
Oprisavci	320	164	177	94
Oriovac	702	1.513	527	1.450
Rešetari	2.773	5.408	1.362	1.828
Sibinj	2.933	2.424	2.663	2.185
Slavonski Brod	36.135	36.632	18.690	22.363
Stara Gradiška	0	0	0	0

Staro Petrovo Selo	823	1.766	663	1.548
Velika Kopanica	1.322	1.446	620	588
Ukupno	53.409	59.774	28.851	35.145

Izvor: Marketinški plan turizma Brodsko-posavske županije 2019.-2025., str. 14 (03.03.2021.)

U strukturi turističkog prometa Županije, u pravilu, prevladavaju dolasci i noćenja ostvarena od strane inozemnih gostiju, ponajviše uslijed činjenice da ovom Županijom prolazi autocesta A3 kojom se odvija najveći dio međunarodnog tranzita na putu od sjeverozapada prema jugoistoku Europe.³⁹

Sljedeći turistički pokazatelj u županiji je broj smještajnih objekata, kreveta te smještajnih jedinica, a u nastavku slijedi tablica koja prikazuje te podatke.

Tablica 4 Broj smještajnih objekata, kreveta i smještajnih jedinica po gradovima i općinama 2017.-2018.

Grad/Općina	2017.			2018.		
	Broj smještajnih jedinica	Broj kreveta	Broj objekata	Broj smještajnih jedinica	Broj kreveta	Broj objekata
Brodski Stupnik	19	41	2	19	42	2
Cernik	5	10	1	8	16	3
Garčin	18	54	2	18	54	2
Gundinci	-	-	-	3	6	1
Nova Gradiška	61	140	5	61	140	5
Nova Kapela	12	31	5	13	34	6

³⁹Izvor: Marketinški plan turizma Brodsko-posavske županije 2019.-2025., str. 14 (03.03.2021.)

Okučani	24	43	3	24	43	3
Oprisavci	5	9	2	5	9	2
Oriovac	17	38	4	17	38	4
Rešetari	17	37	1	17	37	1
Sibinj	24	49	1	24	49	1
Slavonski Brod	279	633	40	324	755	47
Stara Gradiška	6	12	1	6	12	1
Staro Petrovo Selo	16	25	1	16	25	1
Velika Kopanica	33	68	4	33	68	4
Ukupno	536	1.190	72	588	1.328	83

Izvor: Marketinški plan turizma Brodsko-posavske županije 2019.-2025., str. 20 (03.03.2021.)

Na području Brodsko-posavske županije u 2018. godini djelovala su 588 smještajnih objekata, a s obzirom na mali broj smještajnih jedinica po objektu zaključujemo da se radi o malim smještajnim objektima.

Od 2017. do 2018. izgrađeno je 11 novih smještajnih objekata što označava rast od 15.27% i to je rezultiralo povećanjem ukupnog broja kreveta za 138 te broja soba za 52.

9. SWOT ANALIZA BRODSKO POSAVSKE ŽUPANIJE

SWOT predstavlja akronim od engleskih riječi *Strengths, Weaknesses, Opportunities, Threats*. SWOT analiza služi za identificiranje i strukturiranje podataka u te četiri kategorije i njihovo prikazivanje u izvješću. U nastavku slijedi SWOT analiza Brodsko-posavske županije izrađena prema Županijskoj razvojnoj strategiji Brodsko-posavske županije do 2020. godine.

Tablica 5 SWOT analiza Brodsko-posavske županije

SNAGE	SLABOSTI
Povoljan geoprometni položaj Očuvana priroda Bogata povijest/mjesta povijesne baštine Lokacije pogodne za razvoj turističkih projekata Mogućnost cjelogodišnjeg poslovanja Porast broja kulturnih događaja i manifestacija Pozitivan stav stanovništva prema razvoju turizma	Dugotrajni depopulacijski trendovi Niska kvaliteta usluga Neadekvatne srednje škole za zanimanja u turizmu Nedostatak hotelskog smještaja međunarodne kvalitete Nedostatak viših kategorija smještaja Nedostatak lokacija s informacijama o turističkim sadržajima
PRILIKE	PRIJETNJE
Pogodni dugoročni trendovi u turističkoj potražnji Dostupnost donacijskih sredstava za razvoj turističkih projekata Porast broja malih poduzetnika Diverzifikacija proizvoda Razvoj turističkog marketinškog plana	Slabo poslovanje postojećih turističkih djelatnosti Spori ekonomski rast Kontinuirana depopulacija Nedostatak poduzetnika mlađe dobi Nedostatak sredstava za promociju kontinentalnog turizma

Izvor: Prilagođeno prema: Županijska razvojna strategija Brodsko-posavske županije do 2020. godine, https://www.bpz.hr/_Data/Files/18071382840100.pdf, 2018., str. 46. (05.03.2021.)

Glavne prednosti Županije koje smo i u prethodnim cjelinama istaknuli su povoljan geoprometni položaj, očuvana priroda, bogata povijest i kulturna baština. Osim ovih, velika je prednost mogućnost razvoja turizma tijekom cijele godine, a tu se ističe i podrška dionika za razvoj turizma. Navedeno bi trebalo osigurati temelje za dugoročni razvoj turizma u Županiji.

Kako bi se strateške prednosti mogle iskoristiti valja naglasiti kvalitetu turističkih usluga i smještajnih objekata.

10. TURISTIČKA VALORIZACIJA KULTURNE BAŠTINE BRODSKO- POSAVSKE ŽUPANIJE

Turistička valorizacija jedna je od najvažnijih tema u praksi i teoriji turizma te predstavlja najznačajniju fazu u planiranju prostornog razvoja turizma kako bi se objektivno procijenila turistička vrijednost resursa. ⁴⁰Bitan je čimbenik u stvaranju konkurentnih prednosti jer turističkom valorizacijom ističemo važnost kulturne baštine.

Na području Brodsko-posavske županije postoje stvarne mogućnosti razvoja kulturnog turizma s obzirom na mnoštvo kulturnih resursa koje smo prethodno spominjali u radu. Kako bi se pospješio turistički razvoj potrebno je utvrditi potencijale baštine te njome učinkovito upravljati, odnosno voditi računa o njezinoj očuvanosti.

Različiti autori koriste različite kriterije za turističku valorizaciju, stoga je teško uspostaviti jedinstvene kriterije koji se mogu primijeniti na bilo koje resurse i donijeti iste rezultate.

Prema UNWTO osnovni elementi turističke valorizacije su sljedeći:

- atraktivnost resursa
- turističko-geografski položaj
- udaljenost od najbliže razvijene turističke regije.

Osim navedenih navode se i ostali elementi:

- razvijenost prometne infrastrukture u destinaciji
- kvaliteta smještajnih kapaciteta i ostalih objekata
- kvaliteta i obujam dopunskih sadržaja i usluga i sl.

Probleme s kojima se susreće Brodsko-posavska županija te potrebe valorizacije prikazani su u sljedećoj tablici.

⁴⁰Angelevska-Najdeska A., Valorisation and management of the tourist resources – a condition for sustainable tourism development, <https://www.quaestus.ro/wp-content/uploads/2012/03/angelevska.pdf> (07.04.2021.)

Tablica 6 Problemi i potrebe razvoja turizma na području Brodsko-posavske županije

RAZVOJNI PROBLEMI	RAZVOJNE POTREBE
nedostatak raznovrsne turističke ponude	usmjeravanje razvoja turizma temeljem održivog razvoja
neiskorišteni potencijali kulturne i prirodne baštine u turističke i promotivne svrhe	povećanje noćenja turista u destinaciji
nepostojanje strateških smjernica u razvoju turizma i očuvanju kulture	osmišljavanje zanimljivih programa temeljem kulturnih resursa
kratko zadržavanje turista u destinaciji	razvoj ruralnih područja pomoću turizma i kulturne baštine
slaba valorizacija kulturne baštine	valorizacija turističkih atraktivnosti
nedovoljni smještajni kapaciteti	izrada marketinškog koncepta
nerazvijeni dodatni sadržaj	povezivanje turističkih operatera sa lokalnim agencijama i pružateljima turističkih usluga
nedostatak strateških planova u području kulture i turizma	dopunjavanje sadržajima izletničke i rekreacijske površine

Izvor: Županijska razvojna strategija Brodsko-posavske županije do 2020.,

<https://www.bpz.hr/images/dokumenti/ostalo/1811081019332.pdf>, str. 24(11.04.2021.)

Valorizacija kulturnih dobara u Brodsko-posavskoj županiji je nedovoljna što se vidi po maloj posjećenosti i razvijenosti lokaliteta unatoč činjenici da je poznata zbog bogate ponude tradicijskih i kulturnih manifestacija tijekom godine te obilju kulturnih dobara.

Najveća pozornost pridaje sekulturnim atrakcijama u gradu Slavonskom Brodu gdje se ostvaruje i najviše dolazaka i noćenja turista. U samome gradu možemo izdvojiti određene kulturne resurse kao najvažnije, kao što je Tvrđava Brod te kuća Brlić. Njih izdvajamo jer su oni trenutno najvažniji kulturni resursi i najposjećeniji, a njihova važnost očituje se i u

činjenici da se trenutno radi na njihovom unapređenju kako bi se poboljšala turistička ponuda i usluge koje se nude.

Unatoč dobroj prometnoj povezanosti ruralnih i gradskih područja unutar županije, turističke atrakcije na ruralnim područjima nedovoljno su valorizirane. Potrebno je iskoristiti tu prednost izgradnjom potrebnih smještajnih kapaciteta te prilagođavanjem turističke ponude dodatnim sadržajima.

Manifestacije predstavljaju dodatan potencijal za razvoj kulturnog turizma na području županije, ali osim postojećih kulturnih manifestacija koje se održavaju postoji mogućnost za razvoj novih koje bi obogatile ponudu te podržale razvoj kulturnog turizma na širem području. Za primjer možemo spomenuti manifestaciju Smotra tamburaških sastava Brodsko-posavske županije koja se održava dugi niz godina u različitim ruralnim područjima, a osim nastupa tamburaških sastava održavaju se dodatni programi, slikarske izložbe, „kolo na placu“.

11. ZAKLJUČAK

Kulturna baština sastoji se od pokretnih i nepokretnih kulturnih dobara od povijesnog, umjetničkog, arheološkog, antropološkog te znanstvenog značaja. Kulturna baština najvažniji je resurs u razvoju kulturnog turizma i zbog toga je bitno te resurse očuvati pri čemu važnu ulogu ima UNESCO koji je sastavio popis kriterija koji se moraju zadovoljiti da bi se nešto smatralo kulturnom baštinom, a osim UNESCO-a na tom području djeluju i druge institucije. Govoreći o upotrebi kulturne baštine u turizmu, dolazimo do pojma njene turističke valorizacije koji predstavlja učinkovit način vođenja brige o kulturnoj baštini jer omogućava njezinu zaštitu u okvirima održivog razvoja.

Prostor Brodsko-posavske županije nastoji se predstaviti potencijalnim posjetiteljima kao destinacija kulturnog turizma privlačnom snagom atrakcija. U radu su predstavljene neke od turističkih atrakcija kulturne baštine i zapaženo je da se budi svijest o važnosti očuvanja kulturne baštine te iskorištavanja iste u turističke svrhe kako bi se zaštitila. Jedna od istaknutijih atrakcija u Slavonskom Brodu je Tvrđava Brod s obzirom na njezinu dugu povijest i zanimljivosti, a odlična lokacija i znatan povoljan prostor ne odmažu njezinoj atraktivnosti. Osim Tvrđave ističe se i Kuća Brlić, na samome gradskom trgu na čijem se unapređenju trenutno radi kako bi privukli sve uzraste posjetitelja i prikazali bogatu ostavštinu poznate spisateljice Ivane Brlić Mažuranić.

Upravo zbog velikog potencijala za razvoj kulturnog turizma na području Brodsko-posavske županije potrebno je poštivati kulturnu baštinu i tradicionalne vrijednosti te ih prezentirati na takav način koji će privući još više posjetitelja koji će moći naučiti nešto novo o ovome prostoru te pomoći u njegovom cjelokupnom razvoju.

Prilikom turističke valorizacije kulturne baštine od posebnog značaja je interpretacija turističkih sadržaja. Isti sadržaj treba interpretirati prema interesima ciljnih skupina uzimajući u obzir strukturu posjetitelja i njihove perspektive. Kvalitetna interpretacija turističkih sadržaja pospješuje i unapređuje proces turističke valorizacije. Kulturna dobra Brodsko-posavske županije koja se turistički valoriziraju imaju upravo u tom kontekstu obećavajući potencijal.

POPIS LITERATURE

Popis knjiga:

1. Bartoluci, M.: Upravljanje razvojem turizma i poduzetništva, Školska knjiga, Zagreb, 2013.
2. Galičić, V.: Leksikon ugostiteljstva i turizma, Fakultet za menadžment u turizmu i ugostiteljstvu, Opatija, 2014.
3. Jelinčić, D.A.: Abeceda kulturnog turizma, Meandarmedia, Zagreb, 2008.
4. Kušen, E.: Turistička atrakcijska osnova, Institut za turizam, Zagreb 2002.
5. Rem, V. i Ščrbašić, J.: Brodsko-posavska županija, Povijesno-kulturni pregled s identitetom današnjice, Privlačica, Vinkovci, 2004.

Članci, studije, ostali izvori:

1. Afrić Rakitovac, K. i Urošević, N., Valorisation of Cultural Heritage in Sustainable Tourism. Management. Vol. 12., str. 204, 2017.
https://www.researchgate.net/publication/320285107_Valorisation_of_Cultural_Heritage_in_Sustainable_Tourism Angelevska-Najdeska A., Valorisation and management of the tourist resources – a condition for sustainable tourism development, <https://www.quaestus.ro/wp-content/uploads/2012/03/angelevska.pdf>
2. Brodsko-posavska županija, Županijska razvojna strategija Brodsko-posavske županije do 2020.,
<https://www.bpz.hr/images/dokumenti/ostalo/1811081019332.pdf>
3. Bus.hr, <https://bus.hr/>
4. Demonja, D.: Turizam i kultura u funkciji lokalnog gospodarskog razvoja, Institut za međunarodne odnose, Zagreb, 2006.
5. Galerija umjetnina grada Slavenskog Broda, <https://www.gugsb.hr/>
6. Grad Nova Gradiška, <https://novogradiska.hr/>
7. Grad Slavonski Brod, <https://www.slavonski-brod.hr/>
8. Kazališno-koncertna dvorana Ivana Brlić Mažuranić, <https://www.kkd-ibm.hr/>
9. Magic Croatia, <https://www.magic-croatia.hr/popis-materijalne-i-nematerijalne-bastine-pod-unesco-om-u-hrvatskoj>

10. Marketinški plan turizma Brodsko-posavske županije,
https://www.tzbpz.hr/images/dokumenti/SMP_BRODSKO_POSAVSKA-1-2020.pdf
11. Portal za kulturni turizam, <http://www.kulturni-turizam.com/>
12. Samostan Presvetog Trojstva, <http://franjevacki-samostan.hr/>
13. Šćitaroći, Obad Mladen, Šćitaroći, Obad. Bojanić Bojana, Mrđa, Ana, Cultural Urban Heritage, Springer, 2019.
14. Šćitaroći, Obad Mladen, Šćitaroći, Obad. Bojanić Bojana, Mrđa, Ana, Cultural Urban Heritage, Springer, 2019.
15. Turistički master plan za grad Slavonski Brod,
https://www.tzgsb.hr/static/pdf/TMP_Slavonski_Brod_finalni_dokument.pdf
16. Turistička zajednica grada Slavanskog Broda, <https://www.tzgsb.hr/>
17. UNEP and UNWTO, Making Tourism More Sustainable: Guide for Policy Makers, UNEP and UNWTO,2005.,
https://wedocs.unep.org/bitstream/handle/20.500.11822/8741/-Making%20Tourism%20More%20Sustainable_%20A%20Guide%20for%20Policy%20Makers-2005445.pdf?sequence=3&isAllowed=y
18. UNESCO.org., <http://whc.unesco.org/en/criteria/>
19. UNESCO.org, http://portal.unesco.org/en/ev.php-URL_ID=13055&URL_DO=DO_TOPIC&URL_SECTION=201.html
20. Upravljanje naslijeđenom imovinom u javnom sektoru, Registar kulturnih dobara Republike Hrvatske, Ministarstvo kulture Republike Hrvatske, Uprava za zaštitu kulturne baštine, Zagreb, 2015.

POPIS ILUSTRACIJA

Popis tablica

Tablica 1 Strukturiranje turističke resursne osnove	2
Tablica 2 Vrste turističkih atrakcija.....	5
Tablica 3 Dolasci i noćenja u Brodsko-posavskoj županiji 2017.-2018.	34
Tablica 4 Broj smještajnih objekata, kreveta i smještajnih jedinica po gradovima i općinama 2017.-2018.	35
Tablica 5 SWOT analiza Brodsko-posavske županije	37
Tablica 6 Problemi i potrebe razvoja turizma na području Brodsko-posavske županije	40

Popis shematskih prikaza

Shematski prikaz 1 Koraci pri valoriziranju kulturne baštine	18
--	----